

Oğuz Atay'ın Günlüğü ve Fatma Gül'ün Suçu Ne

Vedat Türkali'nin senaryosunu yazdığı önce filmi sonra televizyon dizisi yapılan o bilinen hikâyede, bir grup kendini bilmez, bir gece masum bir genç kıza topluca tecavüz eder. Gün ağarır, ne yaptıklarını fark ettiklerinde, iş işten geçmiştir. Birbirlerine düşerler. Yalan-dolan başlar, pespayelik artar. Yazar, o kokuşmuşluğu gösterip, bize sorar: “*Fatma Gül'ün suçu ne?*”

Sevdiğim bir genç yazar, “*Oğuz Atay ismi iş yapar ağbi*” demişti bana, “*Sıkışan dergi onu kapak yapar*”. At izinin it izine karıştığı bu ortamda buna elbette şaşırılmamıştım.

Öyle olmalı ki, durup dururken, (tam öyle değil tabi, bir gazetenin eski bir çalışanının Atay üzerine -adı da epey fiyakalı- yeni bir ‘eseri’ tam piyasaya sürülecekken) daha önce de epey ısıtılmış bir temcit pilavı gibi, şu meşhur “*Günlük meselesi*” (‘*macerası*’ mı demeli) bir dedikodu, (hatta) *rontgencilik* merakı (*porno*) yazışması gibi gene ortalığa çıkıverdi.

Bu edebi görünümlü *edepsizlikten* vazgeçmeliyiz.

Kimi samimi okurlarının, *Günlük*'ü çok sevdiğini biliyorum.

Dolayısıyla, ‘*ele geçirilişiyle*’ ilgili (düpedüz bir *hırsızlık*), gittikçe büyüyen/büyütülen bir söylentiler dizisi, “*Oğuz Atay'ı sükkût kuyusunda unutulmaktan kurtarmak*” gibi çok kulağa hoş gelen sözler etkiliyor o kişileri.

Ama asıl *etki* şurada:

Sanki Oğuz Atay konuşuyor karşılarında. Sanırım öyle bir şey hissettikleri. Hem de onunla baş başayken.

Onlara alışılmamış şeyler anlatıyor. Sıradışı düşüncelerini, özgül projelerini, insan olarak olağanüstü gözlemlerini ve samimiyetle kendini, diğer insanları, “*Tutunamayanlar*” için külçe gibi bir başeser yazmış biri

olarak kırgınlıklarını, aydın denilen kesimin halini, arada kalmışlığımızı, *yarım yamalaklığımızı* anlatıyor.

Okuyucu derin bir ilgiyle – kimi zaman şaşkına dönerek- sanki *dinliyor* onu.

Bir şeyler kapıyor. ‘Kendi fikriyatını’ kendince besliyor. Çoğunu ‘kendi dünyaya bakışını’ toparlamakta, olan bitene bir ‘anlam verebilmekte’ kullanacağı cümlelerin altını çiziyor. Aklına yazıyor. Yazdığı bir yazıya koyuyor. Aforizmalıyor...

Bu kuşku yok ki bir şans. Oğuz Atay’la yüzlerce diyebileceğim kadar çok kez yüz-yüze konuşmuş, onu nefesini tutarak dinlemiş biri olarak bunun *emsalsiz* kıymetini elbette biliyorum.

Ama daha önce de belirttiğim görüşümü bir kez daha tekrarlıyorum:

O mor kapaklı defter, Oğuz Atay’ın akıl defteridir. Yayınlanmak için yazılmaya başlanmış bir ‘eser’ değildir.

Bu arada şunu da söylemeliyim; Bu sabah geçen gün bu ‘çalınma’ üzerine yayımlanan bir yazı üzerine aldığım bir e-mail’de *kelimesi kelimesine* şunlar yazılıydı:

“Sevin, ‘Oğuz istemez yayınlanmasını’ demişti. Ki, bu doğruydu, hastalıktan önce sorduğumu hatırlıyorum, ‘Bu defteri bir gün yayınlar mısınız?’ diye. Sert sert bakıp, ‘Hayır!’ demişti. Defteri korumak istemem bundandı.”

Bu konuyu daha fazla uzatmak istemiyorum. Gerisi biliniyor.

Bu yazıya başlamadan önce, “*Tutunamayanlar*”ın İletişim Yayınları tarafından yapılmış ilk baskısına bir göz attım.

Ömer Madra’nın önsöz diye yazdıklarının, ‘*Günlük*’ü bir gazetede tefrika ederek başlayan “*Oğuz Atay’ı okuyucuyla tekrar buluşturmak*” karmaşık ‘operasyonunun’ (‘başarısının’) ardında ben de varım” demek isteği ve “*İnsanın imzasının Oğuz Atay’ın kitabında yer almasının vereceği hoşluk duygusu*” itirafı dışında bir anlamı olmadığını düşünüyorum.

İkinci önsözdeki, dostum Enis Batur'un "GELECEĞİ ELİNDEN ALINAN ADAMIN GEÇMİŞİ DE ELİNDEN ALINACAK DIYE KORKUYORDUK" başlığının ise, bir abartma olduğu fikrindeyim. Sonuçta, ekmek parası peşinde birkaç aydının eline geçmiş –gene zamanın ruhuna uygun-bir "gazetecilik yapma" fırsatıydı, hepsi bu. Onlar da ayaklarına gelmiş bu gollük pası kaçırmadılar.

O benden daha iyi bilir ki, "Tutunamayanlar" gibi bir 'yapıt' yazmışsanız eğer, bu ülkede bile, kimse sizi sonsuza kadar görmezden gelemez.

"İlk cildin yayınlanmasında bile gizli bir ürpertiyle, hoşgörüyle maskelenmiş âtil bir öfkeyle karşılanmış olması şaşırtıcı değildir aslında" .diyor: Elbette doğru. Ama onlar bile yapamaz bunu. Yapamadı da nitekim.

Bunu somut olarak görmek için, NTV Tarih Dergisi'nin Atay'ın 35. ölüm yıldönümü için hazırladığı özel sayıda, romanın ilk yayıncısı Hayati Özyazıcı'nın "Hiçbir şey anlamadığını belli eden bir yazı yazdı" dediği, Yeni Dergi'nin Aralık 1972 tarihli sayısındaki Murat Belge'ye ait 'Tutunamayanlar Eleştirisi'ne şöyle bir bakmak yeterli.

Murat Belge, o tarihte, bir İngiliz Edebiyatı uzmanı unvanıyla; Türkiye'de bir romanda bir *anlatım tekniği* olarak ilk kez kullanılmış "*bilinç akışı*" teriminin bir kez olsun geçmediği; romanın ne üslubu, ne konusu hakkında, hatta "*İsa'nın bu romanda ne işi olduğu*" hakkında; (üstelik Mehmet Seyda'nın o konudaki yazısı üzerinden dolaylı olarak, eleştirinin eleştirisiymiş gibi yaparak) kaleme aldığı uzun bir yazı boyunca; o ilk eseri hakkında edebi bir *kekelemekten* öteye gidemediği Oğuz Atay'ın, şimdi, (kurucu ortağı olduğu yayınevi dolayısıyla) 1984'ten beri tek yayıncısıdır. Yaklaşık 40 yıldır yani. Bu zaman içinde, o yayınevinde "*Tutunamayanlar*" **tam 101 baskı** yapmıştır.

Daha da ötesi, (gene kendisinin o yazıda kullandığı bir kelimeyle) bu 'ürün'e' (diğer eserlerle birlikte) yayıncı olarak sahip olunmasından sonra, Belge'nin (aynı statüyle) ilgili olduğu *Birikim* dergisinde 2018 yılında (*Ocak-Şubat sayısı*) kendisinin yeni bir yazısının da yer aldığı bir '*Oğuz Atay Özel Sayısı*' dahi çıkarılmıştır.

Murat Belge'nin sözünü ettiğim Aralık 1972 tarihli yazısında dile getirdiği gibi, *"Küçük burjuva dünyası gerçekten bir çıkmaz, bir bataktır. Olumlu değerleri, inançlarıyla Selim'in bu dünyadan tiksinişi doğaldır."*

Hatırlatmak istediğim bir ayrıntı daha var.

Orhan Pamuk üstelik bir yayınevini de içinde olduğu bir yarışmada, Mehmet Eroğlu ile birlikte birinciliği paylaştığında, yıl 1978'di. *"Cevedet Bey ve Oğulları"* yanılmıyorsa Ülkü Tamer'in özel çabalarıyla 1982'de basılabildi.. *"İssızlığın Ortasında"* ise, *"Tutunamayanlar"*ın İletişim Yayınları'ndaki *siftah* baskısıyla aynı yılda, 1984'de. Zamanla ve zamanın ruhuyla ilgili her şey.

Bu yüzdendir ki, kendisini hâlâ bir *Marksist* olarak tanımladığını sandığım Murat Belge, o andığım yazısında, *"Türk solunu ve solcularını acıklı cümlelerle hicveden bir kitabı"* elbette açıktan övemezdi. *"Kitap aleyhinde bu kadar uzun konuştuğu halde gerçekten övülmesi gereken yanlarına yer ayıramadığı"* (sekiz sayfadan biraz daha uzun) o yazısını şöyle bitiriyordu:

"Selim'in öldüğü tarih ilginç. 1963'le birlikte Selim'lerin soyu tükendi denebilir. Daha doğrusu Selim gibi hem de değerli olan kişilerin. O tarihte kaybolan Turgut, belki o zamandan bu zamana, kendini seyredip yorumlamakla yetinmeyip kendini değiştirmeyi öğrenen aydını bulmuş olarak çıkacaktır ortaya."

Eh, ebleh değiliz, *öğütlenen* ortada. Sözü edilen yıllar yepyeni bir Anayasa'nın, *ümitle* kurulan yeni partilerin dönemi. Gelgelelim, o gün bu gün, Selim ve Turgut aynı Selim ve Turgut!

Onları oldukları gibi okumak isteyenler de, yayıncısına her yıl yeni baskılar yaptırarak epey bir şeyler kazandırıyor olmalı. Murat Belge'nin *"kendini nasıl değiştirdiğini"* ise, biliyoruz.

Bunları geçelim.

Biliyor musunuz, Adıyaman'dan Afyon'a; Çukurova'dan Eskişehir'e; Bilgi'den Hacettepe'ye, Selçuk'tan Bilkent'e, yeni-eski birçok

üniversitede “Tutunamayanlar” ve Oğuz Atay üzerine onlarca yüksek lisans tezi yazıldı. İçlerinde İngilizce olanı bile var.

Oğuz Atay’ı asıl mutlu edecek olanın işte bu olduğundan eminim.

Ben o çalışmaların bir kısmını okudum. Burada ikisinden söz edeceğim.

İlki, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi’de yapılmış, Çağdaş Yusuf Akbulut’un “Toplumsal Yapıdan Zihinsel Yapıya Oğuz Atay’da Özne ve Dil’in Yaratımı” başlıklı bir Türk Edebiyatında Yüksek Lisans tezi. Temmuz 2015 tarihli.

Başlıktan da anlaşılacağı üzere, Mehmet Şeyda ve Murat Belge’nin 1970’lerde işin içinden pek çıkamadıklarıyla epey ilgili.

İkincisinin başlığı, “ Oğuz Atay’ın Tutunamayanlar Adlı Romanında Mizah ve Hiciv Öğeleri’.

Mustafa Apaydın ‘ın Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi’nda yapılmış çalışması, Sosyal Bilimler Dergisi’nin 16.cildi 1. sayısında yayımlanmış.

Yazarının da zikrettiği gibi, “Tutunamayanlar” da hiciv ve mizah motiflerinin çeşitliliği gerçekten şaşırtıcıdır.

Oğuz Atay, Türkçede tam karşılığı olmayan “humour” kelimesini kullanırdı. Onun yapıtıyla ilgili eleştiri yazarlar genellikle “ironi” demeyi seçer. Bu çok farklı iki kavramın Atay’la ilişkisi konusunda, roman ve yazarı üzerine yazarların kafaları karışıktır. “Bu adam bizle dalga geçiyor” diyenler bile çıkmıştır. O üslubu Nihilizm ve hatta Kemalizm karşıtlığı ile tamlama yaklaşımı bile görülmüştür.

“İnsanı göstermek istedim” diyen biri için, bu konuda yazılanlar bırakın yanlış olmayı, yaralayıcıdır. Bu da “meseleleri olan bir yazar / entelektüel Oğuz Atay’ın temel sancılarını ıskalamak” anlamına gelir. Mustafa Apaydın da buna yoğunlaşmış.

Çalışmayı, Oğuz Atay’ın genel üslubu içinde *derdini* anlatmak için belirlediği *nianslar* açısından okuyunca, şöyle bir küçük *dağarcık*

gördüm:

Hiciv, mizah, alay, ironi, eyleme, grotesk, komik kılmak, komik etkisi yaratmak, saçma göstermek, mizahla sığlaştırmak... acıklılığını sezdirmek...

Oğuz Atay'ın, yeri geldiğinde bunlardan birine başvurarak lime lime ettiği o "**küçük burjuva dünyasında**" debelenenler, aslında onlara yastığı başını huzurla koyabilmek imkânı bırakmayan, tam da kendilerini anlatan o yazılanların hiçbirini üzerine bile alınmıyor.

Daha da açığı, Oğuz Atay, "*Sen, yarım yamalak!*" diye seslendiğinde de, kimse dönüp bakmadı, oralı olmadı.

Roman ilk yayımlandığı yıllarda Oğuz Atay'a (Tanpınar gibi) '*sessizlik suikasti*' yapıldığı çok söylendi.

Çünkü 'ortaya' (vatan kurtarılan dumanlı içki masalarında herkes biraz *esnafça geçinip giderken*) birdenbire bir "*Türk Aydını Parodisi*" düşmüştü.

O yıllarda hiç değilse dürüst denilebilecek tek yazıyı 1973 yılında *Varlık Yıllığı* için Rauf Mutluay yazmıştı. Şöyle diyordu Mutluay:

"Tutunamayanlar; okumadan geçilebilecek bir kitap değil, eğer okunmasına yeterince sabırlı olursanız 'kutlanmaya' değer bir başarı." ("**Kutlanma**" kelimesinin altını çok şey anlattığını düşündüğüm için ben çizdim.)

Ve işte, o yazıdaki, hiç kimsenin Oğuz Atay'ın eleştirilerini üzerine almaması tuhaflığı için kilit cümle:

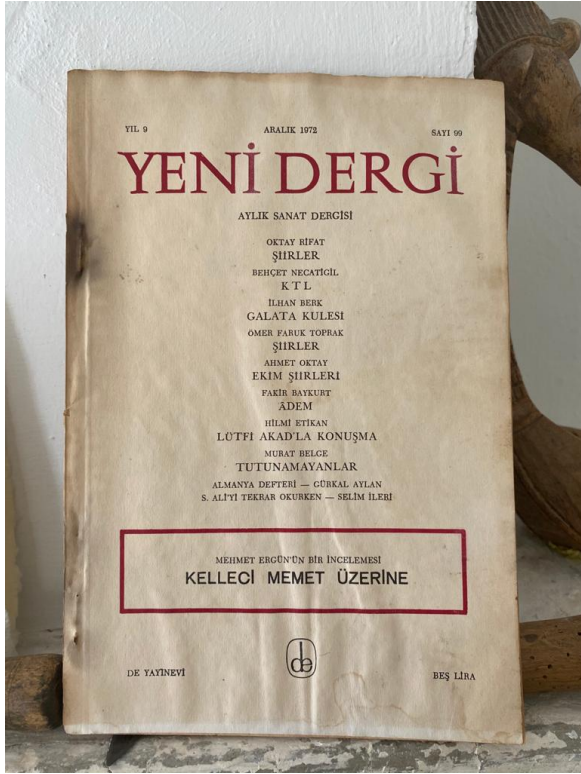
"Herkesin kendi gücüne yaklaşabileceği bir kişilik sınavı."

" Oğuz Atay'ın okuruna sorusuyla, "**Sen bu anlattıklarına dayanabilecek misin?**"

"Tutunamayanlar" okumak, evet, bir cesaret, bir '*kişilik sınavı*' dır.

Bülent Korman

12 Nisan 2021. Bodrum



YIL 9 ARALIK 1972 SAYI 99

YENİ DERGİ

AYLIK SANAT DERGİSİ

OKTAY RIFAT
ŞİRLER
BEHÇET NECATİGİL
K T L
İLHAN BEKİR
GALATA KULESİ
OMER FARUK TOFRAK
ŞİRLER
AHMET OKTAY
EKİM ŞİRLERİ
FAKİR BAKURT
ADEM
HİLMİ ETİKAN
LÜTFİ AKAD'LA KONUŞMA
MURAT BELGE
TUTUNAMAYANLAR
ALMANYA DEFTERİ — GÜRKAL AYLAN
S. ALI'YI TEKRAR OKURKEN — SELİM İLERİ

MEHMET ERGÜN'ÜN BİR İNCELEMESİ
KELLECI MEMET ÜZERİNE

DE YAYINEVİ



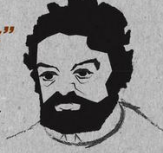
BEŞ LİRA



Birikim

AYLIK SOSYALİST KÜLTÜR DERGİSİ

Oğuz Atay – “Biz buradayız”



- MURAT BELGE
Selim İskit/Turgut Ozben ilişkisi
- MURAT GÜLSOY
Bir Bilim Adamının Romani: Oğuz Atay'da değişen veya kaybedilen
- SEZEN ÜNLÜÖNER
Tutunamayanlar'da ev hayatı, kadının yeri, kadının sesi
- SÜKRÜ ARGİN
Birmeyan hikâye: Benjamin'in hikâye anlatıcısından Atay'ın hikâye satıcısına
- MERVEM ÇAKIR
Röne Girard'ın “üçgen arzu” modeli ışığında Tutunamayanlar
- SÜREYYA EVREN
Babaya Mektup'ta bir sevinç din
- NİLGÜN SONKAN
Eşkalini veriyorum: Beyaz, mantolu, erkek... Pardon, adam: Bir dallık okuması
- EMRE BAYIN
Burcu Halaçoğlu ve Erdem Şenocak'la söyleşi: ... Sahmedeki Oğuz Atay
- EMRE BAYIN
Bir “tereddütün” yazarı
- MERİÇ SEYHAN KARACA
Zamansız ironi: Atay ve Rorty
- ERDEM ŞENOCAK
Girard'ın roman kuramı ışığında bir Tehlikeli Oyunlar incelemesi
- ÖZBEK ÖLEK
Dionysos ve Apollon'u Anadolu'da yeniden buluşturan Tehlikeli Oyunlar: Hikmet Benol neden persembeleri sevmez?
- MELTEM GÜRLE
Ses sese karşı: Bir Hamlet hikâyesi
- SINAN SÜLÜN
Teferruat zaruretten gelir
- CAĞDAS YUSUF AKBULUT
Oğuz Atay hakkında bazı mülahazalar: “Türkiye'nin ruhu”... filân...
- HİLMİ TEZGÖR
Oğuz Atay'ın öykülerinde entropi
- CEMAL GÜNAY ERKOL
Bir darbe romanı olarak Tehlikeli Oyunlar

Tip ve ideoloji

■ ÖZEN B. DEMİR
Evrimsel tip, klinik ve ucube

Ekim Devrimi

■ ZEVAL NİZAM KARAÇAR
Ekim Devrimi'nin Bolşevizasyonu: Bir efsane, biraz mit silme, bir trajikomedî

İktidarın

ekonomi-politiği

■ ÖNSEL CÜREL BAYRAK
“Yeni Türkiye”nin yeni statları: Yeni muhafazakâr iktidar blokunun hegemonya aşmasının kısa bir hikâyesi

İşçi sınıfı kültürü

■ YAĞIZ AY
“Çin çiyimliği”: 18. yüzyıl Londra'sında içki ve toplum

O C A K / Ş U B A T 2 0 1 8 • 1 5 . 0 0 T L
G E Ç E N A Y I N B İ R İ K İ M İ



ISSN 1300-8358
9 771300 835029
OMER LACİNER Türkiye'nin Kader Yılı

345
346